

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Srah Oved, pt.: “The perceptions of Principals and Middle Managers of the role of Middle Managers in the school management”, napisanej pod kierunkiem dr hab. Małgorzaty Rosalskiej, prof. UAM

Praca składa się z 9 rozdziałów poprzedzonych Wstępem. Załączono dwa załączniki prezentujące narzędzia badawcze (kwestionariusze ankiet przeprowadzonych wśród dyrektorów i personelu kierowniczego średniego szczebla) będące podstawą części empirycznej pracy. Praca zawiera też spis wykresów, tabel i diagramów. Całość liczy 252 strony. Praca jest przygotowana w języku angielskim i opatrzona streszczeniem w j. polskim.

Praca podejmuje bardzo ważny temat zarządzania instytucjami edukacyjnymi. Autorka stawia pytanie o rolę kadry kierowniczej szkół, skupiając się przy tym na roli kadry średniego szczebla (*middle managers*). Temat jest o tyle istotny, że funkcjonowanie poszczególnych placówek szkolnych, i w efekcie całego systemu edukacji formalnej w każdym kraju, jest uzależnione od sposobów zarządzania tymi instytucjami. W debacie pedagogicznej i w analizach społecznych funkcjonowania edukacji ten aspekt działania systemu – funkcjonowanie szkół jako organizacji biurokratycznych – często jest marginalizowany lub stanowi tylko tło. Praca stanowi zatem cenny głos w debacie edukacyjnej i samo podjęcie tego tematu jest niewątpliwie walorem pracy.

Praca, jakkolwiek osadzona empirycznie w konkretnym kontekście społeczno-kulturowym Izraela, może być odczytywana jako przekaz uniwersalny traktujący o specyfice funkcjonowania administracyjnej strony systemu edukacji formalnej. Jakkolwiek w pierwszym rozdziale pracy autorka rekonstruuje specyfikę polityki edukacyjnej współczesnego Izraela, to dalsze analizy mają charakter ponadlokalny, dotyczą kluczowych kwestii funkcjonowania szkół jako organizacji niezależnie od ich ułożenia geograficznego. Autorka w kolejnych odsłonach pracy bardzo dobrze rekonstruuje dyskurs naukowy dotyczący administracji edukacyjnej, roli dyrektorów placówek edukacyjnych i uwarunkowań

realizacji zadań tych specyficznych instytucji. W ciekawy sposób przedstawiono ewolucję podejścia do administracji edukacyjnej wskazując wzrastające znaczenie przywództwa (*leadership*) jako zadania menagerów szkolnych. Autorka poprawnie też pokazuje specyfikę funkcjonowania organizacji jaką jest szkoła. Jest to bowiem instytucja specyficzna, odpowiedzialna za kluczowe zadania na rzecz społeczeństwa, poddana specyficznej kontroli. Zadanie edukowania i przygotowania młodych ludzi do funkcjonowania w społeczeństwie wyznacza specyficzną pulę zadań i oczekiwań wobec menadżerów szkolnych.

Autorka w tym kontekście bardzo dobrze ukazuje specyfikę administracji edukacyjnej jako pola badawczego, które nie ma swojej wyraźnej teorii będąc przedmiotem zainteresowania nauk o zarządzaniu, z jednej strony, i nauk społecznych (pedagogicznych) z drugiej. Nie można jednak stosować redukcji do jednej z tych domen, z uwagi na specyfikę zadań instytucji edukacyjnych. Autorka zdaje sobie z tego sprawę i rekonstruując dyskurs naukowy dotyczący tego pola problemowego poszukuje aparatury pojęciowej, która umożliwi jej interpretację własnych pytań badawczych. Nie znajdujemy tu jednej, konkretnej teorii ogólnej, czy teorii średniego zasięgu, która stała się podstawą analiz własnych. Jest to raczej przegląd ujęć, podejść i kontekstów badawczych, za pomocą których w literaturze naukowej analizuje się zarządzanie edukacyjne, przywództwo edukacyjne czy rolę dyrektorów w implementacji założeń szerszej (krajowej i międzynarodowej) polityki edukacyjnej.

Tę część pracy oceniam pozytywnie, jako dobry przegląd stanu wiedzy w badanym obszarze badawczym. Rekonstrukcje są spójne logicznie, poprawne i podporządkowane celom poznawczym pracy. Autorka umiejętnie zmierza do przedstawienia specyfiki działania głównego przedmiotu swoich analiz, tj. personelu kierowniczego średniego szczebla (*middle managers*). Jako socjologowi edukacji zabrakło mi tu jednak wyraźniejszej rekonstrukcji funkcji edukacji w systemie społecznym. Wydaje się, że odwołanie się do ujęcia strukturalno-funkcjonalnego jako kontekstu analitycznego dla działania systemu szkolnego wzbogaciłoby interpretacje. Zwrócenie uwagi na podstawowe funkcje systemu edukacji, tj. trening, selekcja i alokacja zdaje się naturalne chociażby w kontekście prowadzonych przez autorkę dywagacji na temat związku pomiędzy działaniem dyrektorów i menagerów szkolnych z efektywnością szkół. Jestem ciekaw, co autorka sądzi o tego rodzaju kierunku poszukiwań.

W warstwie empirycznej praca jest oparta na sondażu diagnostycznym przeprowadzonym na próbie 89 dyrektorów i 133 menagerów średniego szczebla w szkołach średnich w Izraelu. Badanie przeprowadzono z wykorzystaniem kwestionariusza kolportowanego w internecie. Badanie ma charakter eksploracyjny, próba nie była oparta na doborze probabilistycznym,

zatem nie ma charakteru reprezentatywnego. O eksploracyjnym charakterze badania świadczą też główne problemy postawione przez doktorantkę:

1. Jaka jest wizja dyrektorów szkół na temat roli menagerów średniego szczebla?
2. Jak menadżerowie średniego szczebla postrzegają swoją rolę w szkole?

Do każdego z pytań przygotowano listę adekwatnych pytań szczegółowych. Autorka chce ustalić jak funkcjonuje określony obszar społeczny. Pytania mają charakter otwarty i diagnostyczny, a nie weryfikacyjny. W tym kontekście nie uważam za celowe formułowanie hipotez:

- 1) Stwierdzona zostanie pozytywna korelacja między postrzeganiem przez dyrektorów roli menagerów średniego szczebla w zarządzaniu szkołą a oczekiwaniami, rolami, zadaniami, wsparciem i udziałem sprawowaniu władzy realizowanym przez ich MMs.
- 2) Istnieją różnice w postrzeganiu roli dyrektorów i menagerów średniego szczebla w niektórych aspektach konstruktów roli szkolnej i postrzegania roli (s. 118).

Po pierwsze, hipotezy te są niepotrzebne i nieadekwatne w kontekście postawionego problemu. Po drugie, są nieco „naiwne” i można odnieść wrażenie, że zostały postawione post hoc, po analizie zebranego materiału badawczego.

W rozdziałach 5-8 przedstawiono obszernie materiał badawczy zebrany w sondażu. Autorka prezentuje szeroki materiał poglądowy na temat opinii dyrektorów i menagerów średniego szczebla w odniesieniu do roli i zadań wykonywanych przez tych drugich. Podano też oceny dotyczące różnych wymiarów funkcjonowania w roli, przygotowania do jej pełnienia i postrzegania znaczenia zadań. Do ważniejszych ustaleń należy zaliczyć różnice w sposobie postrzegania roli menagerów średniego szczebla przez dyrektorów i samych przedstawicieli tej grupy. Ujawnia się tu duża dysproporcja postrzegania zadań i podziału obowiązków. Nie poznajemy jednak interpretacji, z czego wynikają te różnice.

Zyskujemy bardzo bogaty, przekrojowy materiał empiryczny, który dostarcza wglądu w specyfikę zarządzania szkołą. Zaprezentowane treści odpowiadają postawionym pytaniom i pozwalają na adekwatne konkluzje. Materiał może być dalej wtórnie wykorzystany w analizach dotyczących funkcjonowania dyrektorów i menagerów średniego szczebla. Sposób prezentacji danych mieści się w eksploracyjnym modelu badań podjętych przez autorkę.

Sam proces badawczy i wykorzystanie materiału empirycznego oceniam pozytywnie, jako poprawnie przeprowadzone. Zwróciłbym jednak uwagę na nadmiarowe niekiedy

prezentowanie treści na wykresach, co może prowadzić do nieporozumień interpretacyjnych – na przykład na wykresie 6 na diagramie słupkowym przedstawiono wartość średniej i odchylenia standardowego w niewłaściwy sposób, wykres 7 i 8 przedstawia zsumowane dane bezwzględne z wartościami procentowymi. Wydaje się, że jest to błąd techniczny przy opracowaniu wykresu. Takich uchybień jest więcej w całym tekście.

Praca ma charakter eksploracyjny i w dużej mierze ateoretyczny. Jest to dopuszczalny model realizacji badań w naukach społecznych, niemniej jednak brak wyraźnego modelu teoretycznego ogranicza interpretacje. Podobnie sposób doboru próby ogranicza zakres ekstrapolacji wyników. Rodzą się zatem pytania do dyskusji, do podjęcia podczas publicznej obrony:

1. Na ile uzyskane wyniki można traktować jako powszechne dla systemu edukacji w Izraelu?
2. Z czego wynikają różnice w postrzeganiu roli menagerów średniego szczebla z perspektywy dyrektorów i samych MM?
3. Patrząc na wyniki badań i przyjmując perspektywę post hoc, jakie ewentualnie teorie ogólne lub średniego zasięgu autorka uznałaby za przydatne w interpretacji wyników?

Całość pracy oceniam pozytywnie. Podjęty temat jest ważny społecznie i istotny z punktu widzenia badań edukacyjnych. Rekonstrukcje pola problemowego zostały przeprowadzone poprawnie i prezentują spójną narrację prowadzącą do uściślenia problemu badawczego. W warstwie empirycznej praca dostarcza ciekawego materiału poglądowego na temat funkcjonowania menagerów średniego szczebla w systemie edukacji Izraela. Pozostaje pewien niedosyt teoretyczny, ale generalnie praca spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim.

Konkludując stwierdzam, że praca doktorska pt.: “The perceptions of Principals and Middle Managers of the role of Middle Managers in the school management” spełnia warunki określone dla rozprawy doktorskiej w art. 187, ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2021.478 ze zm.).